Konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:37

med anledning av motion om folkrörelsernas roll i samhället

Motionen

I motionen 1976/77:1000 av herr Gustafsson i Ronneby m. fl. (s) yrkas att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om folkrörelsernas roll i samhället.

I motionen understryks att samhällsomvandlingen i hög grad förändrat förutsättningarna för folkrörelsernas arbete. Motionärerna pekar bl. a. på televisionens genombrott, den ökade levnadsstandarden och befolkningsomflyttningen. Den ökade konkurrensen från kommersiella intressen är också en mycket viktig fråga i sammanhanget.

Även relationerna till samhällsorganen har enligt motionen förändrats. Ett intensivt samarbete har utvecklats på en lång rad områden. En successiv utbyggnad av samhällets stöd till folkrörelserna har skett. I andra fall har samhället övertagit verksamheter som tidigare folkrörelserna haft ansvaret för.

När det gäller uppgiftsfördelningen mellan samhället och folkrörelserna bör utvecklingen under de senaste åren bli föremål för skyndsam kartläggning. Olika modeller för samarbete mellan samhället och folkrörelserna bör utvecklas och prövas i försöksverksamhet. Syftet bör vara att utifrån detta underlag klargöra inom vilka samhällsområden detta bör ske och vilka åtgärder som bör vidtas från samhällets sida för att bereda folkrörelserna ett vidgat verksamhetsutrymme. Folkrörelsernas konkurrenssituation i förhållande till kommersiella intressen bör även bli föremål för ökad uppmärksamhet. I motionen erinras om att f. n. förbereds inom statens ungdomsråd en undersökning för ungdomsorganisationernas del som syftar till att belysa denna frågeställning. Problemet är emellertid mycket vittomfattande t. ex. på fritids- och kulturområdet och berör även andra typer av organisationer. Mot den bakgrunden är det motiverat att kartläggningar med ett mera vidsträckt syfte kommer till stånd. Genom statens folkrörelseforskningsdelegation stöds av folkrörelser själva initierad forskning av betydelse för folkrörelserna. Denna forskning behöver byggas ut.

Frågans läge

Inför utskottet har från kommundepartementets sida lämnats en redogörelse för det arbete i fråga om folkrörelsernas arbetsvillkor som bedrivs inom departementet.

Folkrörelsefrågorna har behandlats i riksdagen i många olika samman-

hang. Det skall här nämnas att den tidigare kommunministern i november 1975 besvarade en fråga i riksdagen om vilka åtgärder till aktivt stöd till folkrörelserna som övervägs mot bakgrund av de stora kostnadsstegringarna som allvarligt hämmar organisationernas arbetsmöjligheter.

Svaret hade följande innehåll (riksdagsprotokollet 1975/76 nr 26):

Folkrörelserna utgör ett omistligt inslag i vår demokrati. De har gett och ger tusentals människor möjlighet till delaktighet i samhällsutvecklingen och en rikare tillvaro. Folkrörelserna behövs som samlingspunkt för människor med olika intressen. De ger möjlighet till fördjupade kontakter och erfarenheter av organisationsarbete. Under senare tid har uppmärksamheten riktats mot folkrörelsernas arbetsmöjligheter från flera olika håll.

Regeringen har under de senaste budgetåren successivt förstärkt stödet till folkrörelserna på flera områden. Folkbildningsorganisationerna fick i det första steget av kulturreformen ökade ekonomiska resurser. Frikyrkorådet har fått ökade anslag för stöd till de fria samfunden och invandrarkyrkorna. Ungdomsorganisationerna har fått förbättrade arbetsmöjligheter. Stödet till idrottsorganisationerna har byggts ut kraftigt. De flesta av våra folkrörelser har i dag statsstöd för sin verksamhet. Varje år kommer organisationerna in med sina ekonomiska önskemål. Vid dessa tillfällen ges fortlöpande möjligheter att pröva folkrörelsernas arbetsvillkor. Därvid tas hänsyn till såväl kostnadsökningar som möjligheterna för organisationerna att utveckla sin verksamhet.

Folkrörelsernas arbetsmöjligheter prövas f. n. inom kommundepartementet i samråd med folkrörelserna. För detta ändamål och för handläggningen av kommunala demokratifrågor har departementet byggts ut. En referensgrupp med företrädare för folkrörelserna har bildats. Vid de kontakter, som vi har med folkrörelserna, är det framför allt två frågeställningar som har aktualiserats.

Den ena gäller hur folkrörelsernas deltagande i den demokratiska processen skall kunna underlättas och utvecklas och den andra avgränsningen mellan folkrörelsernas och samhällets uppgifter.

Ett kartläggningsarbete i anslutning till de nämnda frågeställningarna har nu påbörjats i departementet. Vår strävan är att det arbetet skall ske i nära samarbete med folkrörelserna. Detta arbete kommer sannolikt också att leda fram till en prövning av vilka principer som skall gälla för samhällets bidragsgivning till folkrörelserna.

Regeringens initiativ är ett allvarligt menat försök att kartlägga de problem som folkrörelserna upplever och med dem som utgångspunkt ge förbättrade möjligheter för folkrörelserna att bedriva sitt arbete.

Utskottet

I motionen behandlas en rad centrala frågor rörande folkrörelsernas förhållanden i det svenska samhället. En huvudfråga är därvid folkrörelsernas roll i demokratin.

På opinionsbildningens område har folkrörelserna en utomordentligt viktig funktion att fylla. Enligt motionen är det därför av största betydelse att garantera folkrörelserna en stark ställning i detta avseende. I motionen pekas på behovet av förstärkta åtgärder från samhällets sida när det gäller t. ex. stöd

till organisationstidskrifter. Vidare bör förutsättningarna för en allsidig belysning i massmedier av folkrörelsernas verksamhet förbättras. Ökat utrymme för folkrörelserna bör beredas i journalistutbildningen och i fortbildningen av journalister.

Lokalradions införande innebär en väsentligt förändrad situation på det lokala och regionala planet. Enligt motionen bör olika modeller för samarbete prövas, därvid utvärdering av de första årens erfarenheter från folkrörelsesynpunkt bör göras. Även när det gäller introducerandet av nya medier, t. ex. kabel-TV och videogram, är det angeläget att folkrörelserna bereds goda möjligheter att engagera sig alltefter egna önskemål beträffande såväl produktions- som distributionsleden.

Utskottet vill till en början starkt understryka folkrörelsernas betydelsefulla roll i vårt demokratiska samhällssystem. Vad gäller de konkreta frågeställningar som tagits upp i motionen bör erinras om att en rad initiativ redan tagits från statsmakternas sida i berörda hänseenden. Konstitutionsutskottet behandlar f. n. en regeringsproposition vari föreslås att statligt stöd till organisationstidskrifter införs. Genomförs förslaget skapas ökade förutsättningar för folkrörelserna att verka i opinionsbildningens tjänst.

Riksdagen skall under detta riksmöte ta ställning till den s. k. högskolepropositionen i vilken bl. a. föreslås nya former för journalistutbildningen som tar sikte på en mer samhällsorienterad utbildning på detta område. Enligt utskottet torde de föreslagna reformerna vara ägnade att tillgodose även folkrörelseintresset härvidlag.

Frågor om nya medier i form av s. k. kabel-TV och videogram har i olika sammanhang uppmärksammats från statsmakternas sida. Radioutredningen som haft att behandla en rad frågor om radions och televisionens utveckling och som inom kort kommer att avge sitt slutbetänkande har övervägt hithörande spörsmål. Även massmedieutredningen har behandlat dessa frågor från vissa utgångspunkter. Den upphovsrättsliga sidan beträffande dessa nya medier är föremål för utredning. Beträffande videogram kommer inom kort att tillsättas en särskild utredning.

Sammanfattningsvis kan enligt utskottet konstateras att på berörda områden pågår olika undersökningar och utredningar samt tas en rad initiativ från samhällets sida.

I motionen framhålls att utvecklingen beträffande uppgiftsfördelningen mellan samhället och folkrörelserna bör bli föremål för skyndsam kartläggning och vid behov åtgärder vidtas för att bereda folkrörelserna ett vidgat verksamhetsutrymme. Likaså bör folkrörelsernas konkurrenssituation i förhållande till kommersiella intressen följas med största uppmärksamhet.

Utskottet vill i sammanhanget erinra om att en särskild referensgrupp för folkrörelsefrågor bildats under ledning av kommunministern såsom den i regeringen närmaste ansvarige för dessa frågor. I denna grupp ingår en rad företrädare för de stora folkrörelserna i landet. Arbetet har pågått i drygt ett år. Folkrörelserna har därvid framfört önskemål om olika frågeställningar som

man vill ha belysta. Dit hör uppgiftsfördelningen mellan stat, kommun och folkrörelser där man mot bakgrund av de förändrade förutsättningar som skett under senare år vill få till stånd en kartläggning på olika samhällsområden.

Även frågan om folkrörelsernas konkurrenssituation i förhållande till kommersiellt bedriven verksamhet har aktualiserats inom referensgruppen. Bakgrunden är att många folkrörelser upplever en svårare situation i detta avseende än tidigare. Bland övriga problemområden som referensgruppen behandlar kan nämnas frågor om folkrörelsernas behov av samlingslokaler, folkrörelsernas ekonomiska förhållanden och det tidigare berörda spörsmålet om folkrörelsernas ställning gentemot massmedierna. Folkrörelsernas roll i det internationella arbetet hör också till de ämnen som aktualiserats inom referensgruppen. Där gäller det på vilket sätt informationsutbytet och kontakterna mellan samhället och folkrörelserna kan utvecklas på det internationella fältet.

Utskottets genomgång av de i motionen angivna frågeställningarna ger vid handen att statsmakterna på olika sätt med största uppmärksamhet följer folkrörelsefrågorna. Det bör framhållas att på detta område pågår en fortlöpande utvecklingsprocess. Folkrörelsernas betydelse för den demokratiska utvecklingen och framåtskridandet i vårt land är självklar. Enligt utskottet bör den sedan något år verksamma referensgruppen för folkrörelsefrågor utgöra ett viktigt instrument för samarbetet mellan folkrörelserna och samhällsorganen. Utskottet förutsätter att regeringen även i fortsättningen ägnar folkrörelsefrågorna uppmärksamhet och tar de initiativ som på olika områden kan komma att erfordras. Någon särskild åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionsyrkandet anser utskottet inte påkallad. Motionen får anses besvarad med vad utskottet anfört.

Utskottet hemställer

att riksdagen förklarar motionen 1976/77:1000 besvarad med vad utskottet anfört.

Stockholm den 29 mars 1977

På konstitutionsutskottets vägnar
KARL BOO

Närvarande: herrar Boo (c), Johansson i Trollhättan (s), Björck i Nässjö (m), Mossberg (s), Lindahl i Hamburgsund (fp), Svensson i Eskilstuna (s), Nordin (c), Karlsson i Malung (s), Schött (m), Gustafsson i Ronneby (s), Kindbom (c), Nyquist (s), fru Hammarbacken (c), herr Eliasson (c) och fru Cederqvist (s).

Reservation

av herrar Johansson i Trollhättan, Mossberg, Svensson i Eskilstuna, Karlsson i Malung, Gustafsson i Ronneby, Nyquist och fru Cederqvist (alla s) som ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Förhållandena mellan samhället och folkrörelserna är en fråga av central betydelse. Sedan folkrörelsernas framväxt har det svenska samhället genomgått en betydande omvandling, vartill folkrörelserna i hög grad bidragit. Samtidigt har även förutsättningarna för deras arbete i betydande utsträckning förändrats.

Detta förhållande uppmärksammas i motionen 1976/77:1000, där även folkrörelsernas roll i det framtida samhället belyses. Folkrörelserna, som är fria och självständiga organisationer, avgör själva vilka arbetsuppgifter som de skall ha i framtiden. Samtidigt påverkas de emellertid i hög grad av samhällsorganens beslut. Som framhålls i motionen är det därför väsentligt att dessa beslut fattas mot bakgrunden av en genomtänkt strategi i syfte att bereda folkrörelserna största möjliga verksamhetsutrymme.

Mot bakgrund av folkrörelsernas självständiga ställning i förhållande till samhällsorganen är det utomordentligt viktigt att folkrörelserna ges alla möjligheter att följa och ge till känna sin mening i frågor som nära berör dem. Därför är det anmärkningsvärt och beklagligt att utskottets majoritet motsatte sig en remiss av motionen till berörda folkrörelseorganisationer. Därmed har möjligheterna försämrats att få en allsidig och seriös behandling av de frågor som aktualiserats i motionen.

Det kan noteras att det pågår ett kartläggningsarbete, främst inom kommundepartementet, när det gäller folkrörelsernas arbetsförutsättningar. Med tillfredsställelse konstaterar utskottet att det arbete på detta område som inleddes av den socialdemokratiska regeringen fortsätter. Det är emellertid väsentligt att arbetet bedrivs systematiskt och med hög intensitet. På samma gång är det viktigt att finna former för hur det fortsatta arbetet skall konkretiseras.

Framför allt vill utskottet peka på följande åtgärder som anförts i motionen.

För att förbättra folkrörelsernas roll i demokratin är det t. ex. viktigt att folkrörelserna ytterligare uppmärksammas i journalistutbildningen och i fortbildningen för journalister, att en utvärdering av folkrörelsernas relationer till lokalradion sker snarast möjligt och att folkrörelserna ges en ökad andel av ansvaret för information i samhällsfrågor.

När det gäller uppgiftsfördelningen mellan samhället och folkrörelserna bör utvecklingen bli föremål för skyndsam kartläggning. Olika modeller för samarbete mellan samhället och folkrörelserna bör utvecklas och prövas i försöksverksamhet.

Folkrörelsernas konkurrenssituation i förhållande till kommersiella intressen bör bli föremål för en allsidig kartläggning som omfattar även andra organisationer än ungdomsorganisationer, vilkas problem kommer att belysas av statens ungdomsråd.

I motionen pekas på ytterligare frågor som är väsentliga att även fortsättningsvis följa med stor uppmärksamhet.

Med hänvisning till ovanstående hemställer utskottet

att riksdagen bifaller motionen 1976/77:1000.